

ผลกระทบจากการระบาดของโรคลัมปีสกินต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่น Impact of Lumpy Skin Disease Outbreak on Beef Cattle Farmers in Khon Kaen Province

พรสินี เซ็นหอม¹, กฤตพล สมมาตย์² และอรุณี พรหมคำบุตร^{2*}
Phonsinee Senhom¹, Kritapon Sommart² and Arunee Promkhambut^{2*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพการเลี้ยงโคเนื้อ และผลกระทบจากโรคลัมปีสกินต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่น ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่นในปี 2565 จำนวน 50,191 ราย คำนวณขนาดตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.06 ขนาดตัวอย่างคือ 277 ราย ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 57.8) อายุเฉลี่ย 56.9 ปี แรงงานในการเลี้ยงโคเนื้อเฉลี่ย 2.1 คน ประสบการณ์เลี้ยงโคเนื้อเฉลี่ย 15.2 ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการป้องกันและควบคุมโรคลัมปีสกิน (ร้อยละ 79.1) มีจำนวนโคเนื้อที่เลี้ยงเฉลี่ย 6.94 ตัวต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เลี้ยงโคเนื้อพันธุ์พื้นเมือง (ร้อยละ 71.5) เกษตรกรสร้างคอกไว้นอกเขตชุมชน (ร้อยละ 65.3) มีรั้วกันคนและปศุสัตว์เข้าออกฟาร์ม (ร้อยละ 96.4) ไม่มีคอกพักโคใหม่ก่อนที่นำเข้าคอก (ร้อยละ 85.6) ไม่มีของบั้งคับสัตว์ หรือคอกแยกสัตว์ (ร้อยละ 90.3) มีการติดไฟหรือจุดกองไฟไล่แมลง (ร้อยละ 88.4) ไม่มีการกางมุ้งให้โคในคอก (ร้อยละ 54.2) และไม่มีการบันทึกประวัติโค (ร้อยละ 98.6) ในรอบปี 2565 พบว่า เกษตรกรมีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคเป็นประจำ (ร้อยละ 92.4) โดยฉีดวัคซีนโรคปากเท้าเปื่อยมากที่สุด (ร้อยละ 91.4) และฉีดวัคซีนโรคลัมปีสกิน (ร้อยละ 87.4) มีการระบาดของโรคลัมปีสกินภายในฟาร์ม (ร้อยละ 83.4) เกษตรกรมีโคเนื้อตายจากโรคลัมปีสกินคิดเป็นร้อยละ 62.0 โคเนื้อที่มีอัตราการป่วย และตายจากโรคลัมปีสกินคิดเป็นร้อยละ 25.1 และร้อยละ 2.5 ตามลำดับ โดยโคแม่พันธุ์มีอัตราการป่วยสูงสุด (ร้อยละ 46.9) และลูกโคเพศเมียมีอัตราอัตราการตายสูงสุด (ร้อยละ 32.7) เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการรักษาโคป่วยเฉลี่ย 2,390.74 บาทต่อราย และสูญเสียรายได้จากโคตายเฉลี่ย 62,806.45 บาทต่อราย

คำสำคัญ : โรคลัมปีสกิน อัตราการตายของโค การสูญเสียทางเศรษฐกิจ

Received : 9 มีนาคม 2568

Revised: 24 เมษายน 2568

Accepted : 28 เมษายน 2568

¹ บัณฑิตศึกษา คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Graduate studies, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University.

² คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Faculty of Agriculture, Khon Kaen University

*Corresponding author: arunee@kku.ac.th

ABSTRACT

This study aimed to investigate the socio-economic status, beef cattle raising conditions, and the impact of Lumpy Skin Disease (LSD) on beef cattle farmers in Khon Kaen Province. The population in this research consisted of 50,191 beef cattle farmers in Khon Kaen Province in 2022. The sample size was calculated using Yamane's formula with a margin of error of 0.06, resulting in a sample size of 277 farmers. A multi-stage sampling was employed. The research instrument was an interview form. The research findings revealed that most farmers were female (57.8%), with an average age of 56.9 years. The average labor force for raising beef cattle was 2.1 people, and farmers had an average of 15.2 years of experience in cattle farming. Most farmers (79.1%) had not received training on preventing and controlling Lumpy Skin Disease. The average number of beef cattle per household was 6.94, with most farmers raising local breed cattle (71.5%). Regarding farm management, farmers typically built cattle pens outside community areas (65.3%), had fences to control people and livestock entering and exiting the farm (96.4%). Still, most did not have quarantine pens for new cattle (85.6%) or animal restraint facilities or isolation pens (90.3%). Most farmers (88.4%) used lights or bonfires to repel insects, but many (54.2%) did not use mosquito nets for cattle in pens, and almost all (98.6%) did not keep cattle records. In 2022, most farmers (92.4%) regularly vaccinated their cattle, with Foot and Mouth Disease (FMD) vaccines being the most commonly used (91.4%), followed by Lumpy Skin Disease (LSD) vaccines (87.4%). Despite these efforts, 83.4% of farms experienced LSD outbreaks. The disease led to cattle deaths among 62.0% of farmers, with an overall morbidity rate of 25.1% and a mortality rate of 2.5%. Breeding cows had the highest morbidity rate (46.9%), while female calves exhibited the highest mortality rate (32.7%). On average, farmers spent 2,390.74 baht per person on treating sick cattle and lost an average income of 62,806.45 baht per person due to cattle deaths.

Keywords : Lumpy Skin Disease, Mortality Rate, Economic Loss

บทนำ

การเลี้ยงโคเนื้อในประเทศไทยเดิมเป็นการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานทำการเกษตร แต่ปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ตั้งแต่การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายเนื้อ เพื่อผลพลอยได้จากมูลสัตว์ ไปจนถึงการเลี้ยงระดับอุตสาหกรรม โดยปัจจุบันความต้องการบริโภคเนื้อโคเพิ่มมากขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งยังมีการส่งออกไปยังประเทศเพื่อนบ้านอย่างเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาชนประชาธิปไตยลาว ส่งต่อไปยังจีน

การเลี้ยงโคเนื้อจึงเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในปีพ.ศ. 2565 ประเทศไทยผลิตโคเนื้อจำนวน 9,458,759 ตัว และมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อจำนวน 1,417,986 ราย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) แต่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อและกระบือในประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาการระบาดของโรคหลุมปีสกิน (Lumpy Skin Disease: LSD) ซึ่งเป็นโรคในปศุสัตว์ที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัส ที่สร้างผลกระทบทางตรงและ

ทางอ้อมต่ออุตสาหกรรมการผลิตโคเนื้อและเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) เนื่องจากโคเนื้อที่ติดเชื้อจะมีอาการมีไข้สูง เยื่อจมูกและเยื่อตาขาวอักเสบ ต่อมเหงื่อไหลลงบวมโต เกิดตุ่มเนื้อบนผิวหนัง และทั่วร่างกาย เกิดเป็นแผลในจมูกและทางเดินอาหาร น้ำลายและน้ำมูกเพิ่มขึ้น ระบบทางเดินหายใจมีปัญหา และนำไปสู่การบริโภคอาหารลดลง ผอมแห้ง แม่โคผลิตน้ำนมลดลง ตัวเมียตั้งครรรจ์อาจแท้ง และภาวะมีลูกยากในตัวผู้ หากรักษาไม่ทันอาจจะทำให้ตายได้ โดยมีอัตราการตายร้อยละ 1-6 อีกทั้งยังสูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาบาดแผล ในบางประเทศการระบาดของโรคล้มปัสกินทำให้ความมั่นคงทางอาหารลดลง (Knopvelsiekte, 2017; Tuppurainen, Babiuk, & Klement, 2018; Roche et al., 2020) สำหรับประเทศไทย มีการรายงานการเกิดโรคล้มปัสกิน ซึ่งถือได้ว่าเป็นโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ (Emerging Infectious Disease: EID) ที่เกิดในโค และกระบือ และเป็นโรคระบาดตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558 ที่มีการแพร่เชื้อผ่านทางการเคลื่อนย้ายสัตว์ ตลอดจนแมลงพาหะ โดยมีการรายงานอย่างเป็นทางการว่ามีการพบครั้งแรกเมื่อต้นเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ในพื้นที่บ้านดอนแดง ตำบลแสนสุข อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยสาเหตุเกิดจากการลักลอบนำเข้าโคเนื้อจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเลี้ยงในพื้นที่ (กรมปศุสัตว์, 2565) ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 มีการรายงานการระบาดของโรคล้มปัสกินสะสมทั่วประเทศ จำนวน 69 จังหวัด มีสัตว์ที่ติดเชื้อสะสมรวม 625,344 ตัว และมีจำนวนสัตว์ที่ตายสะสมจำนวน 64,673 ตัว (กรมปศุสัตว์, 2565)

จากแผนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2566 - 2570 ในปัจจุบันได้มีการผลักดัน และพัฒนาโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น โดยมุ่งสู่การเป็นอุตสาหกรรมโคเนื้อที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, 2564) อย่างไรก็ตาม จังหวัดขอนแก่นยังคงเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ประสบปัญหาจากการแพร่ระบาดของโรคล้มปัสกินทั่วทั้งใน 26

อำเภอ ซึ่งมีเกษตรกรได้รับผลกระทบมากกว่า 21,146 ราย โคป่วยสะสม 32,373 ตัว ตายสะสม 4,323 ตัว จากจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อว่า 51,350 ราย จำนวนโค 339,521 ตัว (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดขอนแก่น, 2565) กรมปศุสัตว์ได้กำหนดแผนปฏิบัติการราชการกรมปศุสัตว์ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2565-2570) ซึ่งมีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการควบคุมป้องกัน จำกัด บำบัด วินิจฉัยและชันสูตรโรคสัตว์ และพัฒนาระบบการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ เพื่อรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงทางอาหารซึ่งได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคสัตว์ (กรมปศุสัตว์, 2564) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีรายงานผลกระทบที่ชัดเจนจากการระบาดของโรคล้มปัสกินซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

ดังนั้นเพื่อนำไปสู่การวางแผนการป้องกันและควบคุมโรค การลดการสูญเสียโคเนื้อ และลดภาระค่าใช้จ่ายของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาผลกระทบจากการระบาดของโรคล้มปัสกินต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพการเลี้ยงโคเนื้อ และผลกระทบจากการระบาดของโรคล้มปัสกินต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ศึกษา คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่น ในปีพ.ศ.2565 จำนวน 50,191 ราย (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดขอนแก่น, 2565) คำนวณขนาดตัวอย่างจากหลักการของ Yamane (Yamane, 1967) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.06 เนื่องด้วยประชากรมีลักษณะบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่คล้ายคลึงกัน (บุญชม ศรีสะอาด, 2538) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 277 ราย พิจารณาคัดเลือกอำเภอที่มีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อมากที่สุดและเป็นพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคล้มปัสกินใน

จังหวัดขอนแก่น 6 อำเภอ ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอบ้านไผ่ อำเภอพล อำเภอหนองสองห้อง อำเภอน้ำพอง อำเภอชนบท และอำเภออุบลรัตน์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างแน่นอน (Structured Interview) ที่กำหนดคำถามและคำตอบให้เลือก เรียงลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ โดยการพบปะสัมภาษณ์เกษตรกรโดยตรง เพื่อให้เกิดโอกาสอธิบายคำถามให้ชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ยิ่งขึ้น แบบสัมภาษณ์มีทั้งลักษณะคำถามแบบปลายปิด (Close-ended Question) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ที่สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย 1) สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการ 2) สภาพการเลี้ยงโคเนื้อ และ 3) ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการป่วยและตายของโค รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการรักษา และมูลค่าการสูญเสียทางรายได้ของเกษตรกรจากการระบาดของโรคคัมปีสกิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) โดยหาความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดขอนแก่น

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่นพบว่า เกษตรกรเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.8 มีอายุเฉลี่ย 56.9 ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานในการเลี้ยงโคเนื้อเฉลี่ย 2.1 คนต่อครัวเรือน มีประสบการณ์ด้านการเลี้ยงโคเนื้อเฉลี่ย 15.2 ปี พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 13.6 ไร่ โดยแยกเป็นพื้นที่ในการทำเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 15.4 ไร่ นอกจากนั้นยังมีการประกอบอาชีพหลักคือ การทำนาเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 44.8 และมีการประกอบอาชีพรองเป็นการทำปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 63.2 ซึ่งในปี พ.ศ. 2565 เกษตรกรมีรายได้

จากการทำการเกษตรต่อปีเฉลี่ย 90,361.52 บาท มีรายได้จากการเลี้ยงโคเนื้อต่อปีเฉลี่ย 28,140.79 บาท รายได้จากนอกภาคการเกษตรต่อปีเฉลี่ย 27,860.65 บาท และแหล่งเงินทุนที่เกษตรกรใช้ในการเกษตรมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คิดเป็นร้อยละ 48.7 รองลงมาคือ กองทุนหมู่บ้าน และเงินเก็บของตนเอง

เกษตรกรทุกรายรู้จักโรคคัมปีสกิน โดยได้รับข้อมูลข่าวสารจากการคุยโทรศัพท์ร้อยละ 92.4 สื่อออนไลน์ร้อยละ 56.3 และรายการวิทยุร้อยละ 55.6 มีเกษตรกรที่มีการระบาดของโรคคัมปีสกินในฟาร์มร้อยละ 83.4 และไม่ได้รับการฝึกอบรมการป้องกันและควบคุมโรคคัมปีสกินร้อยละ 79.1 โดยเกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานของกรมปศุสัตว์ จำนวน 38 ราย คิดเป็นร้อยละ 65.5 รองลงมาคือ สถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัย 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.6

2. สภาพการเลี้ยงโคเนื้อบางประการของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดขอนแก่น

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดขอนแก่นมีจำนวนโคเนื้อที่เลี้ยงเฉลี่ย 6.94 ตัวต่อครัวเรือน สูงสุด 21 ตัว และต่ำสุด 1 ตัว โดยเป็นโคเนื้อแม่พันธุ์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.8 มีวัตถุประสงค์การเลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพรองคิดร้อยละ 63.2 โดยพันธุ์โคเนื้อที่เลี้ยงคือ พันธุ์พื้นเมือง ร้อยละ 71.5 มีรูปแบบการเลี้ยงเพื่อการผลิตลูกโคจำหน่าย คิดเป็นร้อยละ 80.5 ส่วนใหญ่จะสร้างโคเนื้อไว้นอกเขตชุมชนหรือตามพื้นที่ไร่นาของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 65.3 นอกจากนี้ลักษณะของโรงเรือนหรือคอกโคเนื้อของเกษตรกรทุกรายมีหลังคาในการป้องกันแดดและฝน แต่ส่วนใหญ่จะมีการสร้างรั้วกันคนและปศุสัตว์เข้าออกฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ 96.4 ไม่มีคอกพักโคใหม่ก่อนที่นำเข้าคอก คิดเป็นร้อยละ 86.5 มีการติดไฟหรือจุดกองไฟไล่แมลง คิดเป็นร้อยละ 88.4 ไม่มีการกางมุ้งให้โคในโรงเรือนหรือคอก คิดเป็นร้อยละ 54.2 ไม่มีช่องระบายน้ำหรือสิ่งปฏิกูลโดยรอบคิดเป็นร้อยละ 76.5 มีที่ใส่หญ้าและอาหาร คิดเป็นร้อยละ 89.9 และไม่มีของบั้งคัสดัวหรือคอกแยกสัตว์ คิดเป็น

ร้อยละ 90.3 และวิธีการเลี้ยงโคเนื้อนั้นเกษตรกรจะปล่อยเลี้ยงตามพื้นที่สาธารณะประโยชน์

สำหรับการให้อาหารขึ้นในการเลี้ยงโคเนื้อนั้น เกษตรกรไม่เคยให้อาหารขึ้นเลี้ยงโคเนื้อ คิดเป็นร้อยละ 71.1 และไม่เคยให้วิตามินเพื่อบำรุงโคเนื้อ คิดเป็นร้อยละ 48.7 แต่มีการเสริมแร่ธาตุให้โคเนื้อ คิดเป็นร้อยละ 44.8 และสำหรับการให้อาหารหยابในการเลี้ยงโคเนื้อ เกษตรกรจะมีการให้ฟางข้าว คิดเป็นร้อยละ 99.2 ซึ่งเป็นผลพลอยได้ทางการเกษตรในพื้นที่ไร่นาของตนเอง และส่วนใหญ่มีการเก็บสำรองเพียงพอตลอดทั้งปี ร้อยละ 46.2 เกษตรกรมีการปลูกหญ้าหรือทำแปลงหญ้า คิดเป็นร้อยละ 66.1 โดยมีพื้นที่ในการปลูกหญ้าเฉลี่ย 1.9 ไร่ โดยเป็นหญ้าซึ่งเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 35.7) รองลงมาคือ หญ้าเนเปียร์ (ร้อยละ 20.6) และเกษตรกรทุกรายมีแหล่งน้ำในการเลี้ยงโคเนื้อ โดยส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำจากน้ำประปา การบันทึกประวัติโคเนื้อของเกษตรกรนั้นส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกประวัติ คิดเป็นร้อยละ 98.6 และวิธีการที่เกษตรกรเลือกใช้ในการผสมพันธุ์โคเนื้อ คือ การผสมเทียม คิดเป็นร้อยละ 78.0 ซึ่งใช้บริการผสมเทียมจากฟาร์มเอกชนในชุมชน โดยเจ้าของฟาร์มมีความรู้ในการผสมเทียม คิดเป็นร้อยละ 63.9 และ ในปี พ.ศ. 2565 มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 92.4 โดยเป็นการฉีดวัคซีนโรคปากเท้าเปื่อยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.4 และรองลงมาฉีดวัคซีนโรคล้มปัสกิด คิดเป็นร้อยละ 87.4 แต่ไม่มีการกำจัดพยาธิภายนอก (การฉีดพ่นยากำจัด) แก่โคเนื้อ แต่มีการถ่ายพยาธิภายใน (ฉีดหรือกรอกยา) แก่โคเนื้อเป็นประจำ

3. ผลกระทบจากโรคล้มปัสกิดของเกษตรกร

ด้านการแพร่ระบาด อัตราการป่วย และอัตราการตายของโคเนื้อที่ติดเชื้อมล้มปัสกิด

ในปี พ.ศ. 2565 ที่ผ่านมา เกษตรกรที่มีโคเนื้อเคยมีการป่วย คิดเป็นร้อยละ 78.0 แต่เกษตรกรไม่เคยแยกสัตว์ป่วยออกจากฝูงเลยถึงร้อยละ 88.1 จากเกษตรกรที่เคยมีสัตว์ป่วย และหากมีสัตว์ป่วยเกษตรกรมักจะใช้บริการการรักษาจากฟาร์มเอกชน (ฟาร์มที่เจ้าของเลี้ยงโคเนื้อเพื่อ

จำหน่ายที่มีความรู้ด้านปศุสัตว์) เป็นส่วนใหญ่คิดร้อยละ 68.2 และในปี พ.ศ. 2565 โคเนื้อของเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการตาย แต่มีเกษตรกรที่มีโคเนื้อตาย จำนวน 50 ราย ซึ่งสาเหตุการตายส่วนใหญ่มาจากโรคล้มปัสกิด จำนวน 31 ราย และในบางพื้นที่มีการตายจากการขาดสารอาหารและอุบัติเหตุการตกภูเขาในระหว่างการปล่อยให้ทะเล็มหญ้าตามเชิงเขา การระบาดของโรคล้มปัสกิดในปี 2565 พบว่า มีโคเนื้อที่ป่วยจากโรคล้มปัสกิดทั้งหมดรวม 559 ตัว อัตราการป่วยร้อยละ 29.1 และมีจำนวนโคเนื้อที่ตายจากโรคล้มปัสกิดทั้งหมดรวม 49 ตัว อัตราการตายร้อยละ 2.5 เมื่อแยกตามช่วงระยะเวลาการเจริญเติบโต ระยะที่มีอัตราการป่วยสูงสุด คือ ลูกโคเพศเมีย (ตารางที่ 1) และอัตราการตายสูงสุด คือ ลูกโคอายุต่ำกว่า 6 เดือน โดยมีอัตราการตายสูงถึงร้อยละ 40.8 (ตารางที่ 2) และระยะที่มีอัตราการตายมากที่สุด คือ ลูกโคเพศเมีย ซึ่งมีอัตราการการตายร้อยละ 32.7 รองลงมาคือ โคแม่พันธุ์ อัตราการตายร้อยละ 28.6 (ตารางที่ 3)

ด้านค่าใช้จ่ายในการรักษาและสูญเสียรายได้

เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการรักษาโคป่วยรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 516,400 บาท เฉลี่ยค่าใช้จ่ายต่อคนคือ 2,390.74 บาท มีค่าใช้จ่ายในการรักษาโคตายรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 95,000 บาท เฉลี่ยค่าใช้จ่ายต่อราย คือ 3,064.52 บาท มีการสูญเสียรายได้จากโคตายโดยคิดจากมูลค่าโคซึ่งสามารถจำหน่ายได้ในขณะนั้นรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,947,000 บาท หรือเฉลี่ย 62,806.45 บาท ต่อคน (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละ จำแนกตามประเภทของโคเนื้อที่ป่วยจากโรคล้มปัสกินทั้งหมด

จำนวนโคเนื้อที่ป่วยจากโรคล้มปัสกินทั้งหมด	จำนวน (n = 559 ตัว)	ร้อยละ
จำนวนโคพ่อพันธุ์/แม่พันธุ์		
พ่อพันธุ์	70	12.5
สูงสุด 5 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
แม่พันธุ์	262	46.9
สูงสุด 7 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
จำนวนโครุ่น		
โครุ่น เพศผู้	40	7.2
สูงสุด 3 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
โครุ่น เพศเมีย	50	8.9
สูงสุด 3 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
จำนวนลูกโค		
ลูกโค เพศผู้	50	8.9
สูงสุด 3 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
ลูกโค เพศเมีย	87	15.6
สูงสุด 4 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละ จำแนกตามช่วงอายุของโคที่ตายเนื่องจากโรคล้มปัสกิน

ช่วงอายุของโคที่ตายเนื่องจากโรคล้มปัสกิน	จำนวน (n = 49 ตัว)	ร้อยละ
อายุน้อยกว่า 6 เดือน	20	40.8
อายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี	4	8.2
อายุมากกว่า 1 ปี ถึง 2 ปี	8	16.3
อายุมากกว่า 2 ปีขึ้นไป	17	34.7

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละโคเนื้อที่ตายจากโรคล้มปัสกิน จำแนกตามประเภทของโคเนื้อ

จำนวนโคเนื้อที่ตายจากโรคล้มปัสกินทั้งหมด	จำนวน (n = 49 ตัว)	ร้อยละ
จำนวนโคพ่อพันธุ์/แม่พันธุ์		
พ่อพันธุ์	6	12.2
สูงสุด 1 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
แม่พันธุ์	14	28.6

จำนวนโคเนื้อที่ตายจากโรคล้มปัสกินทั้งหมด	จำนวน (n = 49 ตัว)	ร้อยละ
สูงสุด 6 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
จำนวนโครุ่น		
โครุ่น เพศผู้	2	4.1
สูงสุด 2 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
โครุ่น เพศเมีย	3	6.1
สูงสุด 3 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
จำนวนลูกโค		
ลูกโค เพศผู้	8	16.3
สูงสุด 1 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		
ลูกโค เพศเมีย	16	32.7
สูงสุด 3 ตัว ต่ำสุด 1 ตัว		

ตารางที่ 4 ค่าใช้จ่ายในการรักษาโคป่วย และมูลค่าการสูญเสียรายได้จากโคเนื้อที่ตายจากโรคล้มปัสกิน

ค่าใช้จ่ายและมูลค่าการสูญเสีย	จำนวน (n = 277 คน)	ร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายในการรักษาโคป่วยเฉลี่ย		
0 บาท หรือไม่มีโคป่วย	61	22.0
1-1,000 บาท	75	27.1
มากกว่า 1,000 บาท ขึ้นไป	141	50.9
รวมทั้งหมด 516,400 บาท เฉลี่ย 2,390.74 บาท สูงสุด 16,000 บาท ต่ำสุด 100 บาท		
2. ค่าใช้จ่ายในการรักษาโคตายเฉลี่ย		
0 บาท หรือไม่มีโคตาย	246	88.8
1-2,000 บาท	12	4.3
มากกว่า 2,000 บาท ขึ้นไป	19	6.9
รวมทั้งหมด 95,000 บาท เฉลี่ย 3,064.52 บาท สูงสุด 7,000 บาท ต่ำสุด 500 บาท		
5. มูลค่าการสูญเสียรายได้จากโคตายเฉลี่ย		
0 บาท หรือไม่มีโคตาย	246	88.8
10,000-30,000 บาท	24	8.7
มากกว่า 30,000 บาท ขึ้นไป	7	2.5
รวมทั้งหมด 1,947,000 บาท เฉลี่ย 62,806.45 บาท สูงสุด 280,000 บาท ต่ำสุด 10,000 บาท		

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าการเลี้ยงโคเนื้อเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่เกษตรกรยังคงเลือกดำรงชีพเพื่อนำมาซึ่งรายได้ แต่เกษตรกรยังคงขาดการจัดการฟาร์มในเรื่องการจัดทำโรงเรือนและคอกโคเนื้อที่อาจจะส่งผลต่อการแพร่ระบาดและการควบคุมและป้องกันโรค เช่น ยังไม่มีคอกพักโคใหม่ก่อนนำเข้าฟาร์ม ไม่มีการกางมุ้งให้โคในโรงเรือนหรือคอก ไม่มีของบั้งคัสด์หรือคอกแยกคัสด์ และไม่มีการบันทึกประวัติโคเนื้อ ซึ่งอาจเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อที่มีจำนวนโคเนื้อที่ตายจากโรคล้มปัสกินมากกว่าโรคอื่น ซึ่งเห็นจากการศึกษาของจตุพร กระจายศรี (2564) อธิบายว่า การป้องกันโรคล้มปัสกินที่ได้ประสิทธิภาพที่สุดคือ การสร้างภูมิคุ้มกัน (Immunization) ด้วย การทำวัคซีนป้องกันโรคให้กับสัตว์ ร่วมกับการทำมาตรการกักโรค (Quarantine) ก่อนที่จะนำสัตว์ตัวใหม่เข้ามาเลี้ยงในฟาร์ม โดยเฉพาะสัตว์ที่มาจากพื้นที่ระบาดหรือพื้นที่เสี่ยงของโรค และจากการศึกษา พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคล้มปัสกินของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ คือ มีอัตราการป่วยร้อยละ 29.1 และอัตราการตายร้อยละ 2.5 ซึ่งใกล้เคียงกับรายงานของ กฤตพล สมมาตรย์ (2564) ที่พบว่าโคมีการติดเชื้อร้อยละ 26.9 และอัตราการตายร้อยละ 2.2 นอกจากนี้ อัตราการป่วยและอัตราการตายยังไม่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายงานในต่างประเทศ ซึ่งมีการรายงานว่ามีอัตราการตายร้อยละ 1-6 มีอัตราการป่วยร้อยละ 5-45 (Knopvelsiekte, 2017; Tuppurainen et al., 2018; Roche et al., 2020) จากการศึกษาพบว่า ลูกโคที่อายุน้อยกว่า 6 เดือน มีอัตราการตายสูงสุด (ร้อยละ 40.8) สอดคล้องกับรายงานที่มีก่อนหน้านี้ที่พบว่าลูกโคจะมีอัตราการตายมากที่สุด (กฤตพล สมมาตรย์, 2564; Dubey et al., 2023) ทั้งนี้อาจเนื่องจากลูกโคไม่แข็งแรง อ่อนแอ กินนมเองไม่ได้หรือแม่โคไม่ยอมให้กินนม ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการป่วยของแม่โคที่ไม่สบายตัวและไม่ยอมให้ลูกโคกินนม นอกจากนี้ สุปรานี สีหาราช (2567) กล่าวว่าลูกโคที่ติดเชื้อจะมีตุ่มนูน และขยายใหญ่ขึ้นตามใบหน้าและลำตัว การบวม

น้ำที่ลำคอเนื่องจากหลอดเลือดอักเสบ หรือต่อมน้ำเหลืองบวมที่มากกว่าโคเจริญวัย และอาจมีภาวะแทรกซ้อนของระบบหายใจ อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อจำแนกตามช่วงระยะการเจริญเติบโต และประเภทของโค ลูกโคเพศเมีย มีอัตราการอัตราการตายสูงสุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากภูมิคุ้มกันต่ำกว่าลูกโคเพศผู้ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่พบว่ารายงานว่าลูกโคเพศเมียมีอัตราการตายมากที่สุด จากการศึกษาชี้ยังพบว่าโคแม่พันธุ์มีอัตราการป่วยสูงกว่า (ร้อยละ 28.6) โคพ่อพันธุ์ (ร้อยละ 12.2) ทั้งนี้ มีการรายงานว่าเพศของโคมีผลต่อการติดเชื้อล้มปัสกิน โดยจากการศึกษาของ Ochwo (2019) พบว่า โคเพศเมียมีโอกาสติดเชื้อล้มปัสกินมากกว่าเพศผู้เกือบ 2 เท่า อาจเนื่องมาจากโคเพศเมียมักจะถูกเลี้ยงเป็นระยะเวลานานกว่าโคเพศผู้ที่ถูกขายออกตั้งแต่อายุยังน้อย ดังนั้น ความแตกต่างของเพศจึงอาจจะสะท้อนระยะเวลาในการสัมผัสเชื้อล้มปัสกินที่มากกว่าทำให้อาจจะมีโอกาสติดเชื้อสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีการศึกษาที่พบว่า โคเพศผู้จะมีโอกาสเสี่ยงในการติดเชื้อล้มปัสกินสูงกว่าโคเพศเมีย (Nobel et al., 2024; Chouhan et al., 2022) ดังนั้น จึงจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเพศของโคกับการติดเชื้อล้มปัสกินและอัตราการตายของโค เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและรักษาโรคได้อย่างแม่นยำและเจาะจงมากขึ้นในอนาคต

จากการศึกษา พบว่า มูลค่าทางเศรษฐกิจเฉลี่ยของโคเนื้อที่ตายไปของเกษตรกรมีมูลค่าสูงถึง 62,806.45 บาทต่อราย โดยเกษตรกรเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลโคที่ป่วยคือ 2,390.74 บาทต่อคน และเสียค่าใช้จ่ายเพื่อดูแลโคที่ตายมากกว่า คือ 3,064.52 บาทต่อคน ในขณะที่ กฤตพล สมมาตรย์ (2564) รายงานว่าในแต่ละฟาร์มเกษตรกรต้องเสียค่ายารักษาในโคเนื้อประมาณ 80,875 บาทต่อฟาร์ม และโคนมประมาณ 101,507 บาทต่อฟาร์ม ซึ่งมูลค่าการสูญเสียและค่าใช้จ่ายในการดูแลจะมีผลกระทบมากต่อเกษตรกรรายย่อยที่มีรายได้น้อย และเลี้ยงโคเนื้อเพื่อเป็นอาชีพหลัก ซึ่งสามารถส่งผลกระทบไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ของฟาร์มได้

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้และฝึกปฏิบัติแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคล้มปัสกิ้น โดยเฉพาะความรู้และการปฏิบัติด้านการแพร่ระบาดของโรคล้มปัสกิ้น ในประเด็นการกักโรคโคใหม่ก่อนเข้าฟาร์ม การระบาดของโรคล้มปัสกิ้น เมื่อเกิดการระบาดของโรค ล้มปัสกิ้นไม่ควรเร่งเคลื่อนย้ายโคไปยังพื้นที่อื่น การควบคุมแมลงพาหะ การควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ และการคัดทิ้งสัตว์ป่วยควบคู่กับการฉีดวัคซีน

2. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีวางแผนในการรับมือการแพร่ระบาดของโรคล้มปัสกิ้นหรือโรคอุบัติใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อลดความรุนแรงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เช่น มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ สร้างเครือข่ายบุคคล สร้างกองทุนธนาคารโคเนื้อ เพื่อเป็นแหล่ง

เงินทุนสำรองในการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรค สร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่ กลุ่มเกษตรกร ภาครัฐอาสา เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ นักวิชาการ อาจารย์และนักศึกษาร่วมไปถึงหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในการเป็นส่วนหนึ่งในการเฝ้าระวังและแบ่งปันและถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน

3. ควรศึกษาระดับความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันและควบคุมโรคล้มปัสกิ้นของเกษตรกรความต้องการในการช่วยเหลือด้านการป้องกันและควบคุมโรคล้มปัสกิ้น ทั้งการช่วยเหลือจากอุปกรณ์และเครื่องมือในการรักษาโคเบื้องต้นที่ถูกต้องแก่เกษตรกร เพื่อพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของเกษตรกรในการป้องกันและควบคุมโรคล้มปัสกิ้นในอนาคตได้อย่างชัดเจนและตรงประเด็นมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. (2564). กรมปศุสัตว์คุมเข้ม!! โรคล้มปัสกิ้น เร่งนำเข้าวัคซีน กำกับโรคให้สงบโดยเร็ว. สืบค้นค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2564, จาก https://dld.go.th/th/images/stories/hotissue/lumpy_skin/25640507_1/press_Lumpy_6_5_64.pdf
- กรมปศุสัตว์. (2565). LSD กรมปศุสัตว์. สืบค้นค้นเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2565, จาก <https://sites.google.com/view/dldlsd/>
- กฤตพล สมมาตรย์. (2564). มข.โคบาลอาสารักษาวัวล้มปัสกิ้น. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) คลังข้อมูลงานวิจัยไทย. สืบค้นค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2565, จาก <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:176902>
- จตุพร กระจ่ายศรี. (2564). ล้มปัสกิ้น โรคติดเชื้ออุบัติใหม่ในประเทศไทย. วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.), 10(1), 1-13.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2538). หลักการวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน.
- สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. (2564). แผนการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นพ.ศ. 2566 – 2570 สืบค้นค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2565, จาก <https://www.khonkaen.go.th/khonkaen6/main.php?cont=vision>
- สุปราณี สีหาราช. (2567). คู่มือเรื่องโรคล้มปัสกิ้นในโค กระบือ: อาการ การรักษา ระบาดวิทยาและการตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กรมปศุสัตว์.
- สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดขอนแก่น. (2565). สถานการณ์โรคล้มปัสกิ้นจังหวัดขอนแก่น. สืบค้นค้นเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2565, จาก <https://pvlo-kkn.dld.go.th/webnew/index.php/th/>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้มปี 2566. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- สำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่. (2559). แผนยุทธศาสตร์เตรียมความพร้อม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาโรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.
- Chouhan, C. S., Parvin, M. S., Ali, M. Y., Sadekuzzaman, M., Chowdhury, M. G. A., Ehsan, M. A., and Islam, M. T. (2022). Epidemiology and economic impact of lumpy skin disease of cattle in Mymensingh and Gaibandha districts of Bangladesh. *Transboundary and Emerging Diseases*, 69(6), 3405–3418. <https://doi.org/10.1111/tbed.14697>
- Dubey A., Ghosh N., Gupta A., and Singh, S. (2023). A review on current epidemiology and molecular studies of lumpy skin disease virus-an emerging worldwide threat to domestic animals. *Journal of Medical Pharmaceutical and Allied Sciences*, 12(1), 5635-5643.
- Knopvelsiekte, N. (2017). Lumpy Skin Disease. Retrieved September 3, 2021, from https://www.cfsph.iastate.edu/Factsheets/pdfs/lumpy_skin_disease.pdf
- Nobel, M. F. L., Antora, F. H., Mim, M. A., Nasrin, M., Rahman, A. K. M. A., and Siddiqi, M. N. H. (2024). Prevalence, duration of illness, and mortality of lumpy skin disease at Chuadanga Sadar Upazila, Bangladesh. *Bangladesh Journal of Veterinary Medicine*, 21(2), 91-98. <https://doi.org/10.33109/bjvmjd2023fam6>
- Ochwo, S., VanderWaal, K., Munsey, A., Nkamwesiga, J., Ndekezi, C., Auma, E., & Mwiine, F. N. (2019). Seroprevalence and risk factors for lumpy skin disease virus seropositivity in cattle in Uganda. *BMC veterinary research*, 15(1), 236. <https://doi.org/10.1186/s12917-019-1983-9>
- Roche, X., Rozstalnyy, A., TagoPacheco, D., Pittiglio, C., Kamata, A., Beltran Alcrudo, D., Bisht, K., Karki, S., Kayamori, J., Larfaoui, F., Raizman, E., VonDobschuetz, S., Dhingra, M.S. and Sumption, K. (2020). *Introduction and spread of lumpy skin disease in South, East and Southeast Asia: Qualitative risk assessment and management*. FAO animal production and health, Paper 183. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cb1892en>
- Tuppurainen, E. S. M., Babiuk, S., & Klement, E. (2018). *Lumpy Skin Disease*. Switzerland: Springer International Publishing AG.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory statistic*. Second Edition. New York: Harper & Row